

آلن استرسون دیوید چارلز کاسیدی

روث لویین سیمه ترجمه اکرم ورشوچی فرد

زندگی فراموش شده میلوا ماریچ اینشتین

www.ketab.ir

بنگاه ترجمه و نشر
کتاب پارسه

سرشناسه: استرسون، آلن، ۱۹۳۶-م. Esterson, Allen, 1936

عنوان و نام پدیدآور: زندگی فراموش شده میلواماریچ - اینشتین/ آلن استرسون، دیوید چارلز کاسیدی و

روث لوین سیمه/ ترجمه اکرم ورشوچی فرد

مشخصات نشر: تهران: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه ۱۳۹۹

مشخصات ظاهری: ۳۷۲ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۵۳-۷۴۹-۲

وضعیت فهرست‌نویسی: فیا

یادداشت: عنوان اصلی: Einstein's wife: the real story of Mileva Einstein - Maric, [2019].

موضوع: اینشتاین- ماریچ، میلوا، ۱۸۷۵-۱۹۴۸م./ اینشتین، آلبرت، ۱۸۷۹- ۱۹۵۵م. -

زناشویی/ اینشتین، آلبرت، ۱۸۷۹- ۱۹۵۵م. - خاندان/ زنان ریاضی‌دان - آلمان

-سرگذشت‌نامه

رده‌بندی کنگره: QC ۱۶

رده‌بندی دیویی: ۵۱۰/۹۲

شماره کتابشناسی ملی: ۷۴۴۴۶۱۹

■ زندگی فراموش شده میلواماریچ - اینشتین

آلن استرسون، دیوید چارلز کاسیدی و روث لوین سیمه ترجمه اکرم ورشوچی فرد

آماده‌سازی و تولید: بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه

طراحی گرافیک: پرویز بیانی چاپ و صحافی: دالاهو

نوبت و شمارگان: چاپ اول ۱۴۰۰، ۱۱۰۰ نسخه

همه حقوق چاپ و نشر برای بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه محفوظ است.

هرگونه اقتباس از این اثر، منوط به دریافت اجازه کتبی از ناشر است.

بنگاه ترجمه و نشر کتاب پارسه

تهران، خیابان انقلاب، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری شرقی، پلاک ۷۴،

طبقه سوم، تلفن، ۶۶۴۷۷۴۰۵

www.parsehbook.com / info@parsehbook.com

@ketabeparseh

فروشگاه: تهران، خیابان ولیعصر، روبروی دوراهی یوسف‌آباد، پلاک ۱۹۴۱

تلفن: ۸۸۹۱۸۹۴

فهرست

۹	تشکر و قدردانی
۱۳	مقدمه
بخش اول: میلوا و آلبرت	
۳۵	فصل اول: دو مسیر مختلف زندگی و تحصیل
۶۷	فصل دوم: پلی تکنیک زوریخ
۱۳۱	فصل سوم: ازدواج ناموفق

بخش دوم: زنان در عرصه علم

۱۷۳	فصل چهارم: تلاش ها و موفقیت های زنان در عرصه علم

بخش سوم: بررسی ماجرای میلوا ماریچ

۱۹۱	فصل پنجم: شروع ماجرا
۲۰۷	فصل ششم: ماجرا شکل می گیرد
۲۴۷	فصل هفتم: همکاری آلبرت و میلوا در دوران دانشجویی

مقدمه

میلوا اینشتین - ماریچ، همسر فیزیکدان مشهور جهان، یعنی آلبرت اینشتین، واقعاً چه کسی بود؟ او که به همراه اینشتین در رشته ریاضی و فیزیک تحصیل کرده بود، در تهیه مقالات مشهور همسرش که فیزیک نوین را دگرگون کرد، چه نقشی داشت، البته اگر اصلاً نقشی در این زمینه داشته باشد؟ آیا او همکار گمنام یا حتی نویسنده مشترک، مشاور، دستیار رده اول، دستیار برجسته، همسر معمولی و نه چندان برجسته‌ای بود که امکان همه این موفقیت‌ها را برای اینشتین فراهم کرد؟ آیا به‌راستی این موضوع مهم است؟ البته که مهم است زیرا تحقیقات علمی اینشتین و نظریه‌های نسبیت^۱،

۱. Mileva Einstein-Marić؛ نام میلوا ماریچ (Mileva Marić) پس از ازدواج به میلوا اینشتین - ماریچ تغییر کرد. به این ترتیب، نام او پیش، حین، و پس از ازدواج به نام ماریچ ختم می‌شد. بنابراین، صرفاً به منظور ساده‌سازی، به هنگام اشاره به نام خانوادگی او در کتاب حاضر، از نام خانوادگی ماریچ استفاده شده است.

۲. Special and General Theory of Relativity؛ آلبرت اینشتین به ترتیب در سال‌های ۱۹۰۵ و ۱۹۱۵ دو نظریه انقلابی خود یعنی «نظریه نسبیت خاص» ←

نظریه کوانتومی^۱، و نظریه اتمی^۲ او پایه‌های فیزیک معاصر را بنیان نهاد. بدون اطلاع از حقیقت ماجرای که اتفاق افتاد، یعنی اینکه چگونه این نظریه‌های بنیادین شکل گرفتند، نمی‌توان به‌طور کامل به اهمیت تاریخی آن‌ها پی برد. به‌علاوه، به‌ویژه وقتی متوجه می‌شویم همکاری‌ها و مساعدت‌های زنان دانشمند خصوصاً همسران و شرکای علمی مردان دانشمند برجسته و مشهور جهان چقدر نادیده گرفته شده، فراموش شده، و حتی منکوب شده، نمی‌توانیم هر کجا ضرورت ایجاب می‌کند برای این دستاوردها و موفقیت‌ها اعتباری قائل شویم، اعتبار آن‌ها را به رسمیت بشناسیم.

طی دهه‌های گذشته مطالب فراوانی، اغلب با قطعیت و اطمینان، در حمایت از دیدگاه یا دیدگاه‌های فوق در رابطه با نقش میلوا اینشتین - ماریچ نوشته شده است. کتاب حاضر به منزله سفری در میان این امواج پرخروش است و انگیزه مهم «پی بردن به صحت و سقم این ماجرا»، ما را در این سفر

→ و «نظریه نسبیت عام» را ارائه کرد. نسبت خاص درباره ساختار به هم پسته فضا - زمان و ثابت بودن نور برای تمام ناظرها صحبت می‌کند و نسبیت عام درباره حرکت در دستگاه‌های شتابدار و نیز انحنای فضا - زمان و گردش بحث می‌کند.

۱. Quantum Theory، نظریه کوانتومی یکی از بنیادی‌ترین نظریه‌های فیزیک مدرن است که سرآغاز آن با دستاورد ماکس پلانک به سال ۱۹۰۰ می‌شناسند. این نظریه با همکاری دانشمندان بسیاری از جمله آلبرت اینشتین پا گرفته است. نظریه کوانتومی که با نام‌های فیزیک کوانتومی و مکانیک کوانتومی هم شناخته می‌شود به بررسی رفتار طبیعت در مقیاس‌هایی اتمی و زیراتمی می‌پردازد.

۲. Atomic Theory؛ نظریه اتمی سنگ بنای فیزیک و شیمی مدرن است. اگرچه این نظریه با نام جان دالتون گره خورده است؛ اما پیشینه آن به یونان باستان و دموکریتوس باز می‌گردد که واژه اتم را به معنای تفکیک‌ناپذیر به کار برد. امروزه علم مدرن نشان داده اتم‌ها اجزای سازنده ماده هستند و هر اتم از پیه جز یا سه ذره اصلی ساخته شده است. پروتون و نوترون هسته را شکل داده و الکترون‌ها در مدارهایی به دور هسته در گردش است.

هدایت می‌کند یا حداقل باعث می‌شود به خاطر میلوا و آلبرت، و به خاطر تاریخچه فیزیک معاصر، تاجایی که ممکن است به «درستی و صحت» آن نزدیک شویم. این سفر در عصر دروغ‌ها و فریبکاری‌های تعمدی، اخبار جعلی و «حقایق بسته و گریخته»، اهمیت به مراتب بالاتری پیدا می‌کند. وجود مستندات روبه‌افزایشی که طی دهه‌های گذشته در مورد این دو فرد برجسته و آثار و فعالیت‌های آن‌ها در دسترس قرار گرفته، کمک می‌کند این کشتی تا رسیدن به پایان مسیر همچنان به راه خود ادامه دهد.

از این موضوع کاملاً آگاه هستیم که آلبرت اینشتین، دانشمند مشهور جهان که مجلهٔ تایم^۱ او را «شخصیت قرن» خوانده، ازدواج کرده بود. اما تا دههٔ ۱۹۹۰، کمتر کسی می‌دانست که او دوبار ازدواج کرد و همسر اول او نیز دانش‌آموخته رشتهٔ ریاضی و فیزیک بود. همسر دوم اینشتین به نام اِلِسا^۲ که دانشمند نبود، وقتی شوهرش را در دیدارهای معروفش طی دههٔ ۱۹۲۰ خصوصاً در ایالات متحد آمریکا همراهی می‌کرد، تا حد زیادی به‌عنوان همسر او شناخته می‌شد. او در سال ۱۹۳۳ با اینشتین ساکن شهر پرینستون^۳ شد (و سه سال بعد از این تاریخ از دنیا رفت). اینشتین در سال ۱۹۱۹، یعنی همان سالی که نظریهٔ نسبیت عام او برای اولین بار مورد تأیید قرار گرفت، با همسر دومش ازدواج کرد. این نظریه که یکی از بزرگ‌ترین دستاوردها و موفقیت‌های قرن بیستم محسوب می‌شد، شهرت جهانی را برای او به ارمغان آورد.

اما این همسر اول اینشتین، یعنی میلوا ماریچ، بود که او را در سرتاسر دورهٔ سخت تحصیل‌اش به‌عنوان دانشجوی فیزیک در سال ۱۸۹۶، و دورهٔ ترقی و صعود و اوج حرفه‌اش در سال ۱۹۱۴ به‌لحاظ معنوی و عاطفی

همراهی و حمایت کرد. تا پیش از سال ۱۹۸۶ که نامه‌های میلوا خطاب به اینشتین کشف شد، اطلاعات چندانی در رابطه با او یا فرزندان او که به همراه او بودند، در دسترس نبود و علاقه چندانی نیز برای دسترسی به این اطلاعات وجود نداشت. کشف این نامه‌ها باعث شد توجه همگان در سرتاسر جهان به میلوا جلب شود. این نامه‌ها در اختیار پسر اول اینشتین به نام هانس آلبرت اینشتین^۱ و خانواده‌اش بود که در برکلی، کالیفرنیا زندگی می‌کردند.

ماجرای زندگی میلوا اینشتین - ماریچ از کشف علمی و انسانی فوق‌العاده‌ای برخوردار است که به تلاش و تکاپوی زنان در عرصه علم مربوط می‌شود. واکاوی تلاش‌های این زن در راستای تحقق بخشیدن به آرزوهایی خود در رابطه با حرفه علمی‌اش، و بررسی همکاری و مشارکت شخصی و علمی او و همسرش، این جنب و جوش زنانه را به خوبی آشکار ساخته است؛ همکاری و مشارکتی که متأسفانه نتیجه بخش نبود.

عموم مردم، سال‌ها پس از انتشار جلد اول کتاب مجموعه اوراق مربوط به آلبرت اینشتین^۲ در سال ۱۹۸۷ به طور گسترده از داستان جالب و جذاب زندگی همسر اینشتین، یعنی میلوا اینشتین - ماریچ، مطلع شدند. این جلد از کتاب مذکور تحت عنوان سال‌های اولیه، بین سال‌های ۱۹۰۲-۱۸۷۹^۳، حاوی مطالبی در رابطه با دوران جوانی، تحصیلات و سال‌های اولیه حرفه علمی اینشتین جوان بود. موضوع جالب و قابل توجه این کتاب،

1. Hans Albert Einstein

2. *The Collected Papers of Albert Einstein (CAPE)*

کتاب مجموعه اوراق مربوط به آلبرت اینشتین، در چندین جلد چاپ شده و تمامی جلد‌ها و ترجمه‌های انگلیسی چاپ شده آن در آدرس <http://einsteinpapers.press.princeton.edu/> به صورت آنلاین در دسترس است.

3. *The Early Years, 1879-1902*

اشاره به پنجاهویک نامه رد و بدل شده بین اینشتین و ماریچ بود که آن زمان به تازگی کشف شده و برای نخستین بار منتشر شده بود. این نامه‌ها در اختیار خانواده هانس آلبرت، پسر آنها بود. این پنجاهویک نامه مربوط به بازه زمانی اکتبر ۱۸۹۷ تا فوریه ۱۹۰۲، یعنی سال‌هایی حین و پس از دوران تحصیل آنها با یکدیگر در انستیتو پلی تکنیک زوریخ^۱ (ETH) بود. نامه‌های بعدی آنها در جلد‌های بعدی این کتاب درج شده‌اند. ماریچ اهل صربستان بود اما زبان آلمانی، یعنی یکی از زبان‌های رسمی امپراتوری اتریش - مجارستان^۲ را سلیس و روان صحبت می‌کرد. تمام نامه‌ها در کتاب مذکور به زبان اصلی آلمانی به همراه ترجمه انگلیسی آنها (مجموعه اوراق مربوط به آلبرت اینشتین، جلد یک [به زبان انگلیسی] و کتاب نامه‌های عاشقانه آلبرت اینشتین و میلوا ماریچ (۱۹۹۲)^۳، ترجمه شسته رفته‌تر این پنجاهویک نامه به انضمام سه نامه دیگر در سال ۱۹۰۳ درج شده است.

1. Swiss Federal Polytechnic in Zurich

2. Austro-Hungarian Empire

این کشور از اتحاد امپراتوری اتریش و پادشاهی دوگانه‌ای بود که از سال ۱۸۶۷ تا ۱۹۱۸ در اروپای مرکزی سیطره داشت. پادشاهی مجارستان به وجود آمد.

3. Albert Einstein/Mileva Maric: *The Love Letters* (1992)

کتاب نامه‌های عاشقانه آلبرت اینشتین و میلوا ماریچ، گردآورندگان: یورگن رن و رابرت شولمان (Jürgen Renn and Robert Schulmann)، بسیاری از نامه‌هایی که میلوا ماریچ آنها را ارسال و دریافت کرده، یا بدون تاریخ هستند یا فقط بخشی از تاریخ در آنها ذکر شده است. گردآورندگان این کتاب، تاریخ‌هایی احتمالی و غیرقطعی را برای این نامه‌ها تخمین زده‌اند؛ ما نیز به منظور حصول اطمینان از شفافیت ترتیب تاریخی، این تاریخ‌ها را ضمیمه متن نامه‌ها کردیم یا در مواردی، این تاریخ‌ها را در داخل پرانتز آورده‌ایم. نام این اثر در سرتاسر کتاب حاضر، به اختصار نامه‌های عاشقانه ذکر شده است.